

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

26 вересня 2023 року

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ»**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
26 вересня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – Олена ЛІСЕЄНКО, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТІНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МОКАНУ Анжела – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

суспільному і особистісному рівні взаємообумовлено. Людина проявляє різну ступінь соціокультурної активності: максимумом чого є створення культурних благ. Відповідно відбувається процес генерування соціокультурного капіталу. Чим більш сприятливі умови соціокультурної діяльності, тим більше людина має можливостей для накопичення і формування капіталу. Соціокультурний капітал проявляється як результат унікальних вроджених і набутих особистісних властивостей, здібностей, знань, а працює, приносить дивіденди тоді, коли викликає інтерес.

І саме система ціннісних орієнтацій особистості є фундаментом соціокультурного капіталу особистості. В системі ціннісних орієнтацій особистості особливе місце займають загальнолюдські цінності, які продукують ціннісне значення предметів, явищ, ідей для світової спільноти. До загальнолюдських цінностей відносяться: по-перше, соціально-політичні та моральні принципи, що розділяються більшістю світової спільноти. По-друге, це загальнолюдські ідеали, спільні цілі людей і основні засоби їх досягнення (соціальна справедливість, людська гідність, тощо). Особливо це є важливим у сьогоденні як для України, так і для світового співтовариства, коли завдяки російській агресії саме моральна площина існування людства знаходиться під загрозою. Саме тому є вирішально-значущою система ціннісних орієнтацій особистості у створенні, формуванні та розвитку соціокультурного капіталу.

Література:

1. Sorokin P. *Social and cultural dynamics: a study of change in major systems of art, truth, ethics, law and social relationships*. London: Owen, 1959. 750 p.
2. Coleman J. *Social Capital in the Creation of Human Capital*. *American Journal of Sociology Supplement*, 1988. P. 94–120.

Максим КАСЯНЧУК

науковий співробітник, докторант

Інститут соціології НАН України, Україна

ЕТНІЧНИЙ ВИМІР У ЗМІНАХ СТАВЛЕННЯ ЕСТОНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДО ЛГБТ-ПРОБЛЕМАТИКИ

Естонія є країною на півночі Східної Європи, її економіка вважається за найбільш успішну серед пост-радянських країн ^[1]. Естонію характеризує низький рівень корупції та висока довіра населення до влади. Попри це Естонія має інститут негромадянства (т. з. «сірі паспорти» людей, які не змогли довести своє право бути громадянином), а все населення поділено на дві основні громади — естономовні (приблизно 70%) та іншомовні, серед

останніх домінують російськомовні. Належність до етнічних громад *de facto* визначає рівень життя, місце проживання та доступ до освіти.

Це також єдина країна в регіоні, де одностатеві пари мають право на укладення цивільного партнерства (Закон про спільне проживання від 09.10.2014 р. і чинний з 01.01.2016 р.) та гендерно-нейтрального шлюбу (Закон про сім'ю в редакції від 01.07.2023 р., яка набуває чинності з 01.01.2024 р.).

Дані про ставлення естонського суспільства до ЛГБТ можна отримати з кількох джерел — опитування CRONOS, WVS, ESS, Центру прав людини (ест. Inimõiguste keskus, <https://humanrights.ee>), а також Фонду «Ліберальний громадянин» (ест. SA Liberaalne kodanik, <https://salk.ee>). У цій публікації ми представимо тільки частину даних з фокусом на відмінностях найбільших етнічних громад країни.

Рис. 1 указує на зв'язки між прийняттям батьківства гомосексуальних пар і мовою, почуттям гордості через наявність естонського громадянства, деякими іншими ознаками «справжнього естонця».

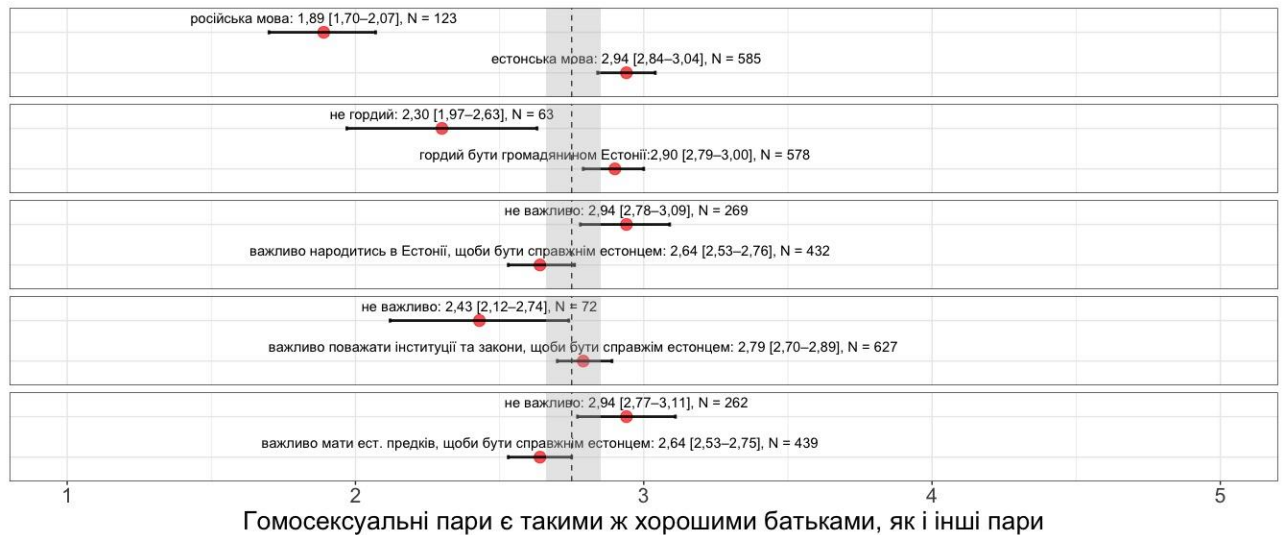

Рис. 1 Зв'язок відповідей на питання про ставлення населення Естонії до батьківства одностатевих пар (шкала від 1 — «повністю не згоден» до 5 — «повністю згоден») з деякими іншими змінними. Дані CRONOS, хвиля 1, 2019 р. ^[2] проаналізовано та рисунок створено автором. Точки та горизонтальні риси позначають середнє та межі 95% ДІ в окремих підгрупах, переривчаста лінія та сіре поле показують середнє та межі 95% ДІ для всієї вибірки (2,75 [2,66–2,85], N = 708)

Дані п'ятої хвилі CRONOS'у ^[3] показують зв'язок із суспільно-політичною активністю — люди, які підписували ті чи інші петиції, виявляють більшу підтримку права одностатевих пар на адопцію. Дані WVS показують (Рис. 2),

що від 1997 по 2019 рр. прийняття гомосексуальності закономірно зростало в естонській громаді, тоді як серед російськомовних не змінювалось.

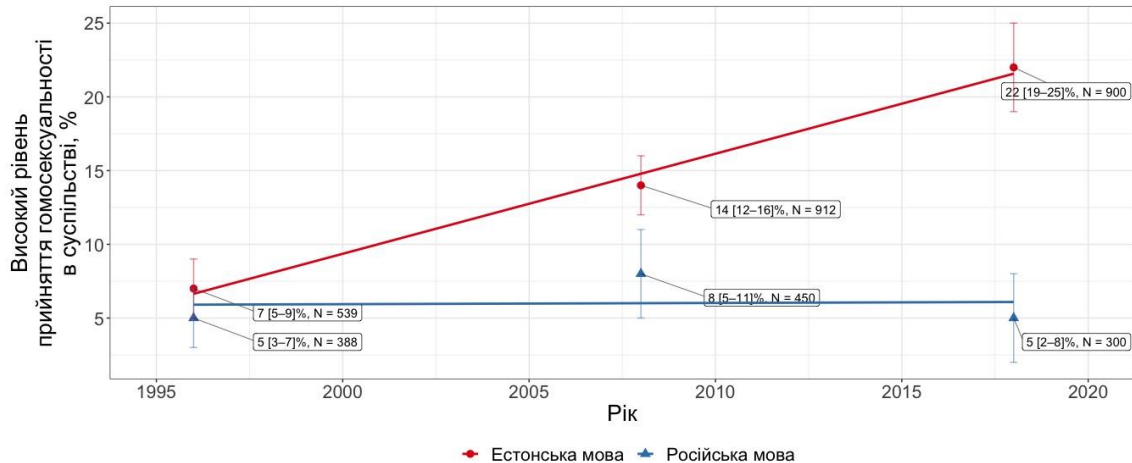

Рис. 2 Зв'язок відсотка респондентів з високим ступенем прийняття гомосексуальності в естонському суспільстві та мовою домашнього спілкування. Дані раундів 3, 6 і 7 опитувань WVS / EVS [4,5] проаналізовано та рисунок створено автором. Точки позначають середні у відповідній підгрупі, а вертикальні риси — межі 95% ДІ, лінії візуалізують лінійні регресії в кожній з мовних підгруп

Опитування Центру прав людини вказують також, що з часом збільшуються всі показники толерантності стосовно ЛГБТ, проте існує різниця між двома етнічними спільнотами — неестонці демонструють менше прийняття гомосексуальності. Рис. 3 візуалізує зв'язок між досвідом соціальних контактів з гомосексуалами та рівнем прийняття. Сприйняття гомосексуальності між до 2019 р. не змінювалось, але значуще покращилась між 2019 та 2021 рр. Зміни в досвіді соціальних контактів з ЛГБТ були між 2014 та 2017, а також між 2019 і 2021 рр. в естонській частині, в російськомовній з 2014 по 2019 рік змін не було.

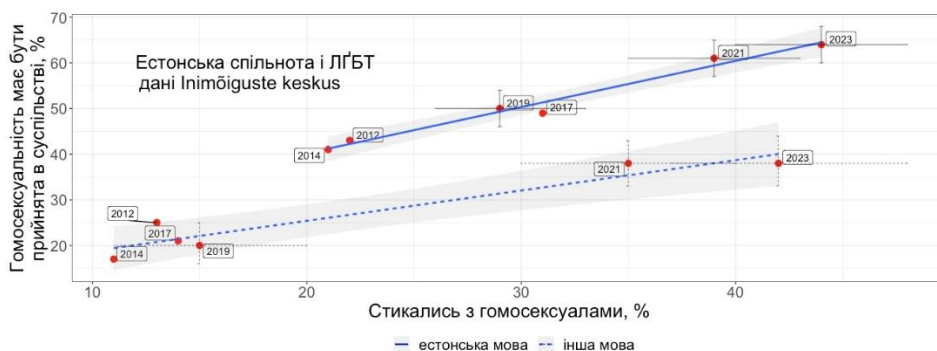

Рис. 3 Взаємозв'язок прийняття гомосексуальності серед двох мовних груп естонського суспільства та досвіду соціальних контактів з ЛГБТ. Рисунок створено автором за даними [6]. Вертикальні і горизонтальні риси

означають 95% ДІ точкових значень, лінії візуалізують розраховані лінійні регресії між двома змінними, сіра заливка представляє 95% ДІ регресії

Опитування Фонду «Ліберальний громадянин» (25.11.2020 р., N = 1001) стосувалось наміру тодішньої консервативної влади провести т. з. сімейний референдум. Ці наміри поляризували населення — половина не вважала референдум за необхідний, так само приблизно половина воліла б закріпити дефініцію шлюбу як суто гетеросексуального інституту. Серед останніх удвічі більше неестонців ніж естонців (81% та 48% відповідно).

Описані явища дають можливість зробити такі **висновки**: (1) зміни прийняття ЛГБТ відбувались у різний спосіб і з різною швидкістю в двох громадах, причому російськомовні демонструють консервативнішу позицію; (2) відмінність перебігу згаданих процесів може бути пов'язана як з відмінним медіа-простором, так і з різною чисельністю ЛГБТ-організацій у різних мовних громадах (російськомовних діють тільки дві, тоді як естонськомовних організацій налічується 13); (3) естонська громада, збільшуючи прийняття ЛГБТ, є неоднорідною — соціально-активніші та ті, хто трактує національність як громадянство, а не в етнічних категоріях, демонструють більшу толерантність.

Література:

1. Mussagulova, A. (2021). Newly independent, path dependent: The impact of the Soviet past on innovation in post-Soviet states. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 43(2), 87–105. <https://doi.org/10.1080/23276665.2020.1805338>
2. *CRONOS Wave 1: Cross-Sectional Online Survey Wave 1 Data (2019). Data file edition 1.1.* (2019). Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research, Norway – Data Archive and Distributor of ESS Data for ESS ERIC. https://doi.org/https://doi.org/10.21338/cronos1_wave1_e01_1
3. *CRONOS Wave 5: Cross-Sectional Online Survey Wave 5 Data (2019). Data file edition 1.1.* (2019). Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research, Norway – Data Archive and Distributor of ESS Data for ESS ERIC. https://doi.org/https://doi.org/10.21338/cronos1_wave5_e01_1
4. *EVS/WVS (2022). Joint EVS/WVS 2017-2022 Dataset (Joint EVS/WVS).* (2022). GESIS, Cologne. ZA7505 Data File Version 4.0.0. <https://doi.org/https://doi.org/10.4232/1.14023>
5. *2014. World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version.* (2014). Madrid: JD Systems Institute. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>
6. Rünne, E., Grünberg, L., Merusk, K., Pohl, R., & Oblikas, A. (2023). *LGBT (04/2023).* https://humanrights.ee/app/uploads/2023/05/2023-04-LGBT-aruanne_avaldamine.pdf